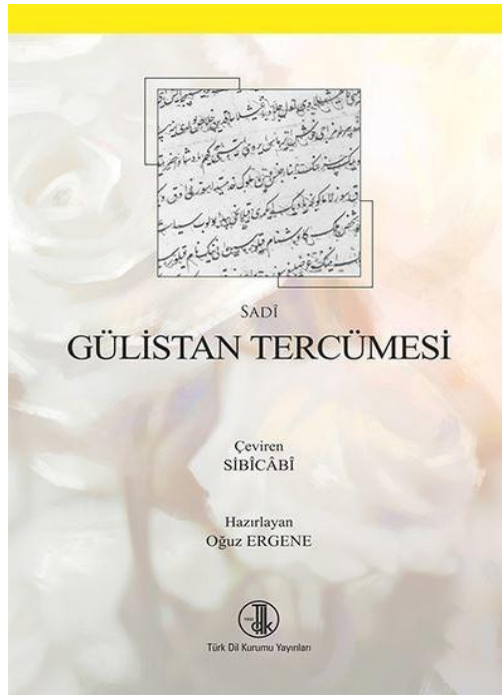

**OĞUZ ERGENE, SADÎ - GÜLİSTAN TERCÜMESİ, ÇEVİREN: SİBÎCÂBÎ
TÜRK DİL KURUMU YAYINLARI, ANKARA 2017, 992 s.**

Nevin MAZMAN¹

Gülistan, günümüze kadar farklı dillere tercüme edilmiş bir eser olup, İran edebiyatının önemli temsilcilerinden Sa'dî tarafından 1258'de yazılmıştır. Gülistan'ın Türkçeye ilk tercümesi Kıpçak Türkçesiyle Seyf-i Sarâyî tarafından yapılmıştır. Seyf-i Sarâyî, Sa'dî-i Şîrâzî'nin bu ünlü eserini "Kitâbü Gülistân bi't-Türkî" adıyla H. 793 (M. 1391) yılında Türkçe'ye çevirmiştir. Tercüme Oğuz Türkçesi yanında Kıpçak Türkçesi unsurlarını en fazla muhafaza eden eserlerden biridir. Bu yönüyle Türk dili tarihi içinde seçkin bir yere sahip olmuş, XIX. yüzyıla kadar Türkistan Türkleri tarafından sevilerek okunmuş, mekteplerde ders kitabı olarak kullanılmıştır. (Özkan

¹ Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi
mznevin@gmail.com.

2009: 29) Gülîstan'ın ikinci tercümesi ise H. 800 (M. 1397-8) yılında Doğu Türkçesiyle Sibîcâbî tarafından yapılmıştır. Bu çeviri Gülîstan'ın Doğu Türkçesine yapılan ilk çevirisi olarak bilinmektedir. Eser, Harezmi-Altın Ordu Türk yazı dilinin Çağatay Türkçesine değişmekte olduğu devrenin eski ve yeni unsurlarla karışık dilinin en ilgi çekici örneklerinden biridir. (Eckmann 1989'dan akt. Ergene 2017: 19)

Bizim bu yazıdaki amacımız Türk dil coğrafyasında değerlendirilen ve önemli bir konuma sahip olan Gülîstan üzerine yapılmış "Sadî- Gülîstan Tercümesi" (Çev. Sibîcâbî) (Giriş- Dil İncelemesi- Metin- Çeviri- Dizin- Tıpkıbasım) başlıklı eseri bilim dünyasına tanıtmaktır. Türkoloji dünyasının bütünlüğüne hizmet etmek amacıyla oluşturulan bu eser, hem kendi dönemine hem de kendinden sonraki dönemlere ışık tutmayı hedeflemiştir. Böylece alan çalışmalarında var olan telif ve tercüme eserler konusundaki birtakım eksiklikler tamamlanmaya çalışılmış, bu amaçla Türkoloji alanında yapılan çalışmalara bir yenisi daha eklenmiştir.

Mersin Üniversitesi öğretim üyelerinden Yrd. Doç. Dr. Oğuz Ergene'nin "Gülîstan Tercümesi" adlı çalışmasında Sibîcâbî tarafından yapılan tercüme esas alınmıştır. Çalışma, "Sibîcâbî- Gülîstan Çevirisi" (Giriş- Dil İncelemesi- Metin- Çeviri- Dizin- Tıpkıbasım) adlı iki ciltten oluşan doktora tezinin gözden geçirilmiş ve kitaba dönüştürülmüş biçimidir. Prof. Dr. A. Deniz Abik danışmanlığında sürdürülen tez 2012 yılında onaylanmıştır. Bir tezin kitaba dönüştürülme aşamalarında yaşanan zorluklar göz önüne alındığında, ortaya verimli bir ürünün çıktığını söylemek mümkündür.

Çalışmada; bilinen tek nüshası British Library'de Or. 11685 numara ile kayıtlı olan el yazması metinden yararlanılmıştır. Çalışma; giriş, dil incelemesi, metin, çeviri, notlar, dizinler, tıpkıbasım olmak üzere toplam yedi bölümden oluşmaktadır.

"Giriş" bölümünde (s.25-56) ; eserin yazarı olan Sadî ve eser hakkında doyurucu nitelikte bilgiler verilmiş, çalışmada yararlanılan nüsha tanıtılmıştır. Nüshanın kimi yazım özellikleri aktarılmıştır. (Hareke kullanımı, nokta kullanımı, hemze kullanımı, izafet kesresinin ve sıfat kesresinin kullanımı vs.) Ayrıca Gülîstan'ın çeşitli sahalarda yapılmış olan üç çevirisi (Kuzey, Doğu ve Batı Türkçeleri) ve Sibîcâbî üzerinde durulmuştur. Bölüm, Sibîcâbî'den önce yapılmış olan çeviriler ve eser üzerinde yapılan çalışmalar hakkında bilgi sahibi olabilmemiz açısından önemlidir.

Dil malzemesinin sunulduğu "Dil İncelemesi" bölümü (s. 57-260) çalışmanın ana eksenini oluşturmaktadır. Bu bölümde metnin yansıttığı dil özellikleri (ses bilgisi, sözcük bilgisi, söz dizimi vb.) sunulmuştur. Metnin ait olduğu dönemin ve sahanın belirlenmesine yönelik belirgin dil hususları saptanmıştır. Örneğin, metinde Çağatay Türkçesinin söz varlığına özgü fiillerden biri olarak yiber- "gönder-" fiili görülürken, aynı fiilin Harezmi-Altınordu Türkçesi metinlerinde görülen *ıda bër-, ıdu bër- biçimleri de tespit edilmiştir. Bu tarz örneklerden hareketle metnin hem Harezmi-Altınordu hem de Çağatay Türkçesine ilişkin ortak yapılarla her iki dönemi de kapsayan Doğu Türkçesi özellikleri gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu durumu daha belirgin hale getirmek amacıyla Harezmi-Altınordu ve Çağatay Türkçelerine ait pek çok eserden çok sayıda sözcük tanık olarak aktarılmıştır. Nitekim eserin Türk dil tarihindeki konumunu destekleyecek nitelikte veriler sunulmuştur. Bahsi geçen*

çalışmada, metnin doğrudan Çağatay Türkçesine yaklaşan yönleri üzerinde de durulmuştur. Metinde geçen ilgi durumu ekinin kullanımı bu hususa örnek olarak verilmiştir. İlgi durumu eki olarak genelde /+nİŋ/+nUŋ/ kullanılmakla birlikte bu ekin işlevi kimi sözcüklerde belirtme durumu eki /+nİ/ ile karşılanmıştır. ('aqlımıznı (şekli) (81b-3), kişini (yazukı) (27a-11), nefesimni (otı) (40a-8), pârsânı (evi) (42b-9) gibi örnekler verilmiştir.)

Bu bölümde özellikle üzerinde durulan bazı önemli noktalar vardır. İncelenen metnin 16. yüzyıla ait olmasına karşın "taķı" ve "turur" sözcüklerinin tüm örneklerde Harezmi-Altınordu Türkçesinin genel eğilimine uyarak /t-/ sesini korumasına karşılık aynı dönemde ve klasik öncesi Çağatayca metinlerde görülen "tig" edatının tüm örneklerinin t->d- dönüşümüne uğramasının dikkat çekici olduğuna değinilmiştir.

Çalışmanın sonraki bölümünde malzemenin temel dayanağını oluşturan "Metin" (ss.261-386) bölümü gelmektedir. Burada eserin çeviri yazısı sunulmuştur.

Çeviri bölümünde (s.387-507), metnin Türkiye Türkçesine aktarılmış şekli verilmiştir.

Notlar bölümünde (s.509-511), metinde yer alan birtakım kelime ve kelime grupları hakkında yapılan açıklamalara yer verilmiştir. Bu kelime veya kelime grupları arasında Şuşterîsi, *kedgölük*, *Dîrû[n]ka*, *Kisrâ nebîresi Hüzmüzka* gibi örnekler yer almıştır.

Altıncı bölüm olan "Dizinler" bölümünde (s.513-862) metnin gramatikal dizini verilmiş; bunun yanı sıra sözcüklerin metin bağlamında kazandıkları farklı anlamlar da ayrıca incelenmiştir. Metinde geçen fiillerin ve fiil dışındaki sözcüklerin kullanım sıklıklarına yer verilmiştir. Söz konusu bölüm çalışmanın titizliğini görmemiz açısından önemlidir. (Gramatikal Dizin, Sıklık Dizinleri, Genel Sıklık Dizini, Eylem Sıklık Dizini (İlk 100 Sözcük), Eylem Dışındaki Sözcüklere İlişkin Sıklık Dizini)

Çalışmanın sonunda metin takibinin yapılabilmesi amacıyla eserin British Library'den alınmış özgün metni tıpkıbasım (s.877-922) olarak sunulmuştur.

Sonuç olarak şu söylenebilir ki, tanıtmaya çalıştığımız "Sadî- Gülistan Tercümesi" (Çev. Sibîcâbî) (Giriş- Dil İncelemesi- Metin- Çeviri- Dizin- Tıpkıbasım) adlı çalışma, gerek içerdiği dil malzemesi gerekse değindiği kimi noktalar ve sunduğu tespitlerle alan araştırmalarına kaynaklık edebilecek nitelikte ve hacimdedir. Her şeyden önce telif ve tercüme eserlerin incelenmesi ve elde edilen malzemenin sunulması, Türk dilinin tarihi lehçelerine dair birtakım soruların cevaplandırılmasına katkı sağlamaktadır. Aynı zamanda geçiş devri özelliği gösteren ve çeşitli yönlerden problemlili noktaları olan metinlerin işlenmesi alan çalışmalarına dair kimi eksikliklerin giderilmesinde yardımcı olmaktadır. Dolayısıyla bu tarz eserlerin Türkoloji çalışmalarında önemli bir yere sahip olduğu gerçeği unutulmamalı, eserin bu yönü de göz önünde bulundurulmalıdır.

KAYNAKÇA

Ergene, Oğuz (2017). *Gülistan Tercümesi, Sadî*. çev. Sibîcâbî Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları

Özkan, Mustafa (2009). "Seyf-i Sarâyî". *İslâm Ansiklopedisi* . C. 37. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay. 29

